

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

DETERMINATION OF ESSENTIAL FEATURES AND APPROACHES TO ASSESSMENT OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS IN CONTEXT OF DIGITALIZATION OF ECONOMY

У статті досліджено підходи до визначення сутнісних характеристик економічних трансформацій та підходів до їх оцінювання. Зокрема, встановлено, що історично економічні трансформації розглядалися з декількох перспектив, а саме: 1) структурні зміни у галузях економіки (варіація внеску суб'єктів відповідної галузі у формування доданої вартості); 2) зміна продуктивності та зайнятості у секторах народного господарства, що відбувається у двох напрямках, зокрема, алокації фінансового та людського капіталу від низько- до високорентабельних галузей економіки та зростання продуктивності праці на підприємствах в межах певної галузі. Разом з тим, на сучасному етапі розвитку світогосподарських відносин, що характеризується цифровізацією економіки, економічні трансформації охоплюють значно ширший спектр видів, а саме: зміна співвідношення між фінансовим та реальним секторами економіки, між готівковим та безготівковим обігом, між цифровими та фізичними бізнес-продуктами.

Ключові слова: економічні трансформації, продуктивність праці, людський капітал, сталий розвиток, структурні зрушення, цифровізація.

В статье исследованы подходы к определению сущностных характеристик экономических трансформаций и подходов к их оценке. В частности, установлено, что исторически экономические трансформации рассматривались с нескольких перспектив, а именно: 1) структурные изменения в отраслях экономики (вариация вклада субъектов соответствующей отрасли в формирование добавленной стоимости); 2) изменение производительности и занятости в секторах народного хозяйства, что происходит в двух направлениях, в частности, аллокации финансового и человеческого капитала от низко- до высокорентабельным отраслям экономики и рост производительности труда на предприятиях в пределах

определенной отрасли. Вместе с тем, на современном этапе развития мирохозяйственных отношений, который характеризуется цифровизацией экономики, экономические трансформации охватывают более широкий спектр видов, а именно: изменение соотношения между финансовым и реальным секторами экономики, между наличным и безналичным оборотом, между цифровыми и физическими бизнес-продуктами.

Ключевые слова: экономические трансформации, производительность труда, человеческий капитал, устойчивое развитие, структурные сдвиги, цифровизация.

The article investigates the approaches to determining the essential characteristics of economic transformations and approaches to their evaluation. However, the pluralism of scientific approaches of researchers, as well as the lack of a single and comprehensive understanding of the nature, types and criteria for assessing economic transformations necessitates further research in this area. In particular, it was established that historically economic transformations were clarified from several perspectives, namely: 1) structural changes in the sectors of the economy (variation of the contribution of the relevant industry in the formation of value added); 2) change in productivity and employment in the sectors of the economy, which occurs in two directions, in particular, the allocation of financial and human capital from low- to high-profit sectors of the economy and productivity growth in enterprises within a particular industry. However, at the present stage of development of world economic relations that is characterized by digitalization of economy, economic transformations cover a much wider range of types, namely: changing the relationship between financial and real sectors of the economy, between cash and non-cash circulation, between digital and physical business products.

Key words: economic transformations, labour productivity, human capital, sustainable development, structural changes, digitalization.

УДК 330.34:339.9.012

Новіков В.В.

здобувач

Сумський державний університет

Постановка проблеми. Протягом останніх кількох десятиліть економічні трансформації розглядалися виключно через призму структурних змін, тобто зміни пропорцій внеску певної галузі у формування ВВП. Однак з часом економічні трансформації почали розглядати більш широко, доповнюючи структурні зміни у галузевому контексті формування доданої вартості також переходом робочої сили із секторів з низькою продуктивністю в сектори з високою продуктивністю в економіці. Виходячи з історичного досвіду розвинутих країн, це, як правило, передбачало перехід від сільського господарства до виробництва, а потім до послуг

з високою продуктивністю. Разом з тим, слід зауважити, що на перебіг структурних змін в окремих країнах впливають багато специфічних факторів, таких як рівень цифровізації економіки, забезпеченість ресурсами, природний капітал, географічне розташування, інституційна спроможність, верховенство права, ефективність державного управління тощо.

Варто зауважити, що еволюційні зміни підходів до визначення економічних трансформацій, а також необхідність формування уніфікованої методології їх оцінювання обумовлюють необхідність подальших наукових напрацювань у цій сфері та визначають актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання щодо конкретизації передумов економічних трансформацій національної економіки, визначення її сутності та кількісного оцінювання було розглянуто у працях таких вітчизняних вчених як А. Г. Герасименко [4], Г. О. Грищенко, М. Й. Головка [5], С. Ю. Івашина, О. Ф. Івашина [6], Є. А. Івченко [7], Н. В. Петришина [8] та ін. Однак, плюралізм наукових підходів дослідників, а також відсутність єдиного та комплексного розуміння сутності, видів та критеріїв оцінювання економічних трансформацій обумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретичних та емпіричних підходів до визначення сутності та оцінювання економічних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі та практичній діяльності існує низка підходів до змістовної та кількісної формалізації економічних трансформацій. Зокрема, їх можна виразити через структурні зміни в секторах економіки, тобто через зміну значимості певних галузей народного господарства у створенні ВВП. Відповідно, кількісно ці економічні трансформації можна оцінити через визначення ланцюгового чи базисного темпів приросту структурних зрушень. Такий підхід, зокрема, дозволяє виявити найбільш стратегічного важливі галузі економічної системи країни, а також встановити певні циклічні та трендові закономірності їх розвитку. Так, на рис. 1 представлено динаміку зміни питомої ваги промисловості, сільського господарства та сфери послуг у створенні доданої вартості в Україні за 2005-2016 рр. (за даними Світового банку).

Аналізуючи динаміку відповідних економічних трансформацій можна зауважити, що в Україні за 2005–2016 рр. більше 50 % доданої вартості було створено у сфері послуг, що свідчить про важливість розвитку цієї галузі для забезпечення сталого економічного зростання в нашій державі. Найбільш вагомим вклад сфери послуг у створенні доданої вартості був у 2013 р. Разом з тим, питома вага доданої вартості, створеної у промисловості, коливається у діапазоні 20–30 %, проте відмічається тенденція до її скорочення на поточний моменту порівняно з рівнем 2005–2008 рр. Натомість найменший вклад у формування доданої вартості в Україні забезпечується сектором сільського господарства – його частка не перевищує 15 %, хоча з 2013 р. відбувається поступове зростання його значимості. Таким чином, підсумовуючи цей блок економічних трансформацій в Україні, можна відмітити, що за останні 12 років не відбулося кардинальних флуктуацій зміни внеску досліджуваних галузей у формування доданої вартості, проте в останні роки активізувався процес витіснення промисловості сферою сільського господарства.

Окрім структурних змін, зростання продуктивності всередині сектору народного господарства є другим процесом, що характеризує економічні перетворення. Це може відбуватися двома способами: 1) шляхом алокації фінансових та трудових ресурсів від низькопродуктивних до високопродуктивних підприємств певної галузі; 2) через підвищення продуктивності праці на вже функціонуючих підприємствах певної галузі. На відміну від попереднього блоку економічних трансформацій, кількісну формалізацію цього можливо здійснити лише на основі аналізу мікроекономічної аналітичної

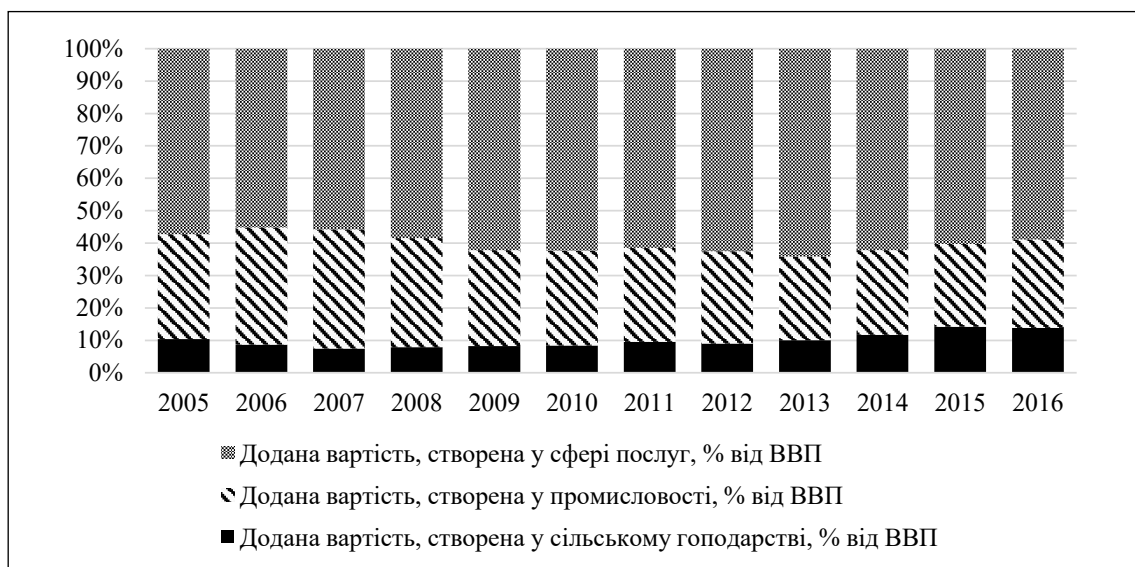

Рис. 1. Динаміка та структура створеної доданої вартості у галузях економіки України (% від ВВП) за 2005–2016 рр.

інформації [2]. Динаміка даного блоку економічних трансформацій в Україні представлена на рис. 2.

Отже, за даними рис. 2 можна відмітити, що аналогічно до попереднього показника, найбільший рівень зайнятості притаманний для сфери послуг (50–60 %), питома вага якого поступово зростає. Стабільну частку має зайнятість у промисловості (близько 25 %), тоді як зайнятість у сільському господарстві за період знаходиться у межах 14–24 %, хоча у 2014–2016 рр. зафіксовано її скорочення. Таким чином, можна зауважити, що для України є притаманною економічна трансформація, що полягає у перетіканні робочої сили з сільського господарства у сферу послуг.

Разом з тим, справедливо відмітити, що деякі види економічних трансформацій з'явилися відносно нещодавно і є результатом Четвертої промислової революції та цифровізації економіки. Зокрема, одним найбільш помітних її проявів є фінансіалізація економіки, що характеризується як процес, завдяки якому фінансові ринки, фінансові установи та фінансові еліти отримують більший вплив на економічну політику та економічні результати. Фінансіалізація трансформує функціонування економічної системи як на макро-, так і на мікрорівні. Її основними наслідками є (1) підвищення значущості фінансового сектору щодо реального сектору; (2) алокація прибутків з реального сектору до фінансового; та (3) збільшення нерівномірності розподілу доходів та формування заробітної плати між цими секторами [1]. У даному контексті варто зауважити, що більшість емпіричних робіт з питань фінансіалізації зосереджена на виявленні наслідків експансії фінансового сектору в різні сфери економіки та суспільства, а також на аналізі її впливу на економічне зростання, зайнятість, нерівність та демократію. Натомість на

сьогоднішній день поки не сформувалося чіткого та уніфікованого підходу до кількісного вимірювання масштабів фінансіалізації економіки, проте в окремих роботах використовуються такі кількісні індикатори як співвідношення розміру фінансового сектору до ВВП, щорічна зміна певних фінансових індикаторів (обсягів кредитів, депозитів тощо).

Одним із важливих векторів сучасних економічних трансформацій також є цифровізація економічних операцій, адже у сучасних умовах суттєво змінюються пропорції готівкового та безготівкового обігу, а також дедалі більший обсяг операцій здійснюється з використанням інтернет та мобільного банкінгу, замість фізичного відвідування відділень фінансових установ.

Разом з тим, варто зауважити, що серед економічних трансформацій, що є найбільш актуальними на сучасному етапі розвитку та виступатимуть передумовою забезпечення сталого економічного зростання можна виділити наступні:

- підвищення продуктивності праці шляхом інвестування в людський капітал та сприяння алокації людських та підприємницьких ресурсів з галузей з низьким потенціалом створення доданої вартості до економічної діяльності з високим потенціалом її формування;
- сприяння модернізації та імплементації нових технологій;
- поліпшення якості ділового середовища;
- диверсифікація економіки як по горизонталі, так і по вертикалі, спрямована на поліпшення її конкурентоспроможності, а також покращення якості інституціонального середовища з метою покращення можливостей адаптації економічної системи країни до непередбачуваних зовнішніх шоків та потрясінь, таких як раптові спади у світовій економіці, швидкий відтік капіталу, цінові коливання тощо;

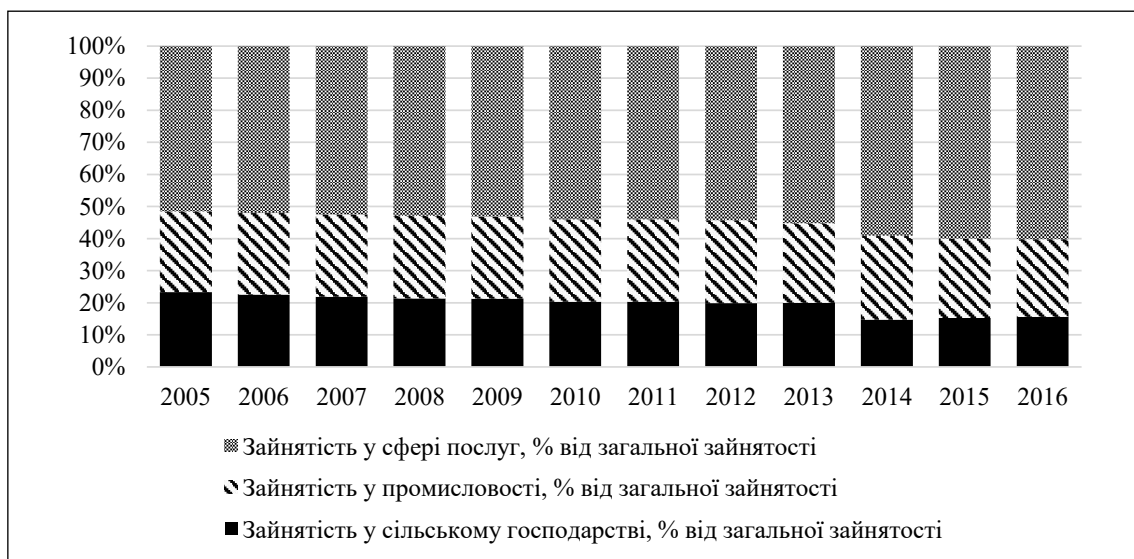

Рис. 2. Динаміка та структура зайнятості у галузях економіки України (% від загальної зайнятості) за 2005–2016 рр.

– сприяння збалансованому розвитку ринку праці за рахунок створення робочих місць з урахуванням демографічних показників (приріст населення та потенційне збільшення молоді, старіння, міграція, урбанізація), технологічних трансформацій та нерівності розподілу доходів населення, інвестування у розвиток серед найманих працівників тих компетентностей, які краще відповідають сучасним та майбутнім потребам роботодавців;

– припинення неформальних трудових відносин, забезпечення гендерного паритету у зайнятості та заробітній платі; подолання галузевої та професійної сегрегації; приділення особливої уваги працевлаштуванню та навчанню молоді;

– імплементація заходів щодо нівелювання впливу на економіку кліматичних змін та їх несприятливих наслідків, включаючи підвищення рівня моря, опустелювання, природні катаклізми, виснаження природних ресурсів тощо;

– розмежування економічного зростання та забруднення навколишнього середовища, тобто забезпечення високих темпів нарощення ВВП за рахунок екологічно дружніх технологій; зменшення викидів парникових газів; припинення залежності від викопного палива; досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року; зменшення ресурсоемності та підвищення ефективності виробництва; широкомасштабна імплементація екологічних технологій у всі види економічної діяльності; сприяння сталому використанню всіх економічних та природних ресурсів; сприяння розвитку економіки замкнутого циклу з метою мінімізації використання ресурсів та створення відходів виробництва;

– забезпечення рівних можливостей та рівномірного розподілу доходу та доступу до суспільних послуг та ресурсів; формування належного податкового забезпечення для фінансування соціального захисту, інвестицій у якісну освіту та охорону здоров'я, надання базових послуг та розвитку інфраструктури для подолання як вертикальних, так і горизонтальних дисбалансів;

– сприяння розробці та правильному використанню нових технологій, пом'якшення їхніх ризиків та використання переваг; забезпечення компенсації за втрату роботи у процесі структурної трансформації національної економіки; зменшення технологічного та цифрового розриву між країнами та всередині них;

– оптимальне використання переваг та можливостей глобальної торгівлі; використання потенційних переваг від залучення прямих іноземних інвестицій, сприяння участі у регіональних та глобальних ланцюгах створення вартості; створення можливостей для участі підприємств мікро, малого та середнього бізнесу у світовій торгівлі;

– поглиблення національних ринків капіталу та сприяння доступу до фінансових послуг територій та галузей економіки, що відчувають дефіцит

фінансових ресурсів, але мають високий потенціал для сталого зростання;

– захист та просування прав людини; звернення уваги на питання миру та безпеки, які є передумовою успішної економічної трансформації; крім того, для країн, що перебувають в поточний момент на стадії конфлікту, процес економічних перетворень повинен синхронізуватися з процесами побудови миру, реабілітації та відбудови.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, узагальнюючи все викладене вище, можна зауважити, що економічні трансформації, притаманні сучасному етапу розвитку економічних відносин є значно ширшим за структурні зміни. Це обумовлено тим, що в сучасних умовах для забезпечення сталого економічного розвитку потрібно звертати увагу на значно ширший, ніж раніше спектр питань та процесів, включаючи цифровізацію економіки, просторовий розподіл населення (урбанізація, структура розселення тощо), демографічний рух населення, зміни галузевої структури економіки, вдосконалення інфра- та надструктур тощо, що повинно супроводжувати підвищення продуктивності праці, викликане структурними змінами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Palley T. Financialization: What It Is and Why It Matters. URL : <https://ideas.repec.org/p/uma/periwp/wp153.html>.
2. Supporting economic transformation. URL : https://set.odi.org/wp-content/uploads/2017/03/SET-approach-paper-WEB_FINAL_MARCH.pdf.
3. World Development Indicators. The World Bank DataBank. URL : <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>
4. Герасименко А. Г. Економічний зміст та напрями трансформації економічних систем. *Економічний вісник*. 2015. № 3. С. 9–19.
5. Грищенко Г. О., Головкин М. Й. Трансформація фінансово-економічних систем: теоретичні положення. *Вісник ЖДТУ*. 2012. С. 359–363.
6. Івашина С. Ю., Івашина О. Ф. Соціально-інституціональні аспекти економічної трансформації. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 309–314. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_45.
7. Івченко Є. А. Трансформація як поняття та підходи до його розуміння в економічному контексті. *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5827>.
8. Петришина Н. В. Проблеми трансформації економіки України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право*. 2014. Вип. 24. С. 31–38.

REFERENCES:

1. Supporting economic transformation. URL : https://set.odi.org/wp-content/uploads/2017/03/SET-approach-paper-WEB_FINAL_MARCH.pdf
2. Palley T. Financialization: What It Is and Why It Matters. URL : <https://ideas.repec.org/p/uma/periwp/wp153.html>

3. World Development Indicators. The World Bank DataBank. URL : <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>

4. Petryshyna, N. V. (2014), "Problems of the Transformation of the Economy of Ukraine", *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 18 : Ekonomika i pravo*, vol. 24, pp. 31-38.

5. Ivchenko, Y. (2015), "Transformation as a concept and approaches to its understanding in the economic context", *Efektivna ekonomika*, vol. 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5827>

6. Hryshchenko, H. O. and Holovko, M. Y. (2012), "Transformation of financial and economic systems: theoretical positions", *Visnyk ZhDTU*, pp. 359–363.

7. Ivashyna, S. Yu. and Ivashyna, O. F. (2014), "Socio-institutional aspects of economic transformation", *Problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 309-314, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_45.

8. Gerasymenko, A. G. (2015), "Essence and vectors of economic systems transformation", *Ekonomichnyi visnyk*, vol. 3, pp. 9-19.

Novikov V.V.

PhD Researcher

Sumy State University

DETERMINATION OF ESSENTIAL FEATURES AND APPROACHES TO ASSESSMENT OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS IN CONTEXT OF DIGITALIZATION OF ECONOMY

Over the past few decades, economic transformations have been identified through the prism of structural change, i. e. changes in the proportions of a particular industry's contribution to GDP. However, over time, economic transformations have come to be seen more broadly – by shifting the workforce from low-productive to high-productive sectors of the economy. Based on the historical experience of developed countries, this process as a rule has been realized from agriculture to production and then to high-productive services. However, it should be noted that the perspective of structural change in certain country is dependent on many specific factors, such as the level of digitalization of the economy, resource availability, geographical location, institutional capacity, rule of law, efficiency of public administration and others.

However, the pluralism of scientific approaches of researchers, as well as the lack of a single and comprehensive understanding of the nature, types and criteria for assessing economic transformations necessitates further research in this area.

The main goal of this paper is to generalize theoretical and empirical approaches to defining the essence and evaluation of economic transformations.

This study combines a new theoretical and methodological approach to understanding the key essential characteristics of economic transformation in terms of digitalization of the economy, and systematization approaches to its assessment.

The study showed that historically economic transformations were clarified from several perspectives, namely: 1) structural changes in the sectors of the economy (variation of the contribution of the relevant industry in the formation of value added); 2) change in productivity and employment in the sectors of the economy, which occurs in two directions, in particular, the allocation of financial and human capital from low- to high-profit sectors of the economy and productivity growth in enterprises within a particular industry. However, at the present stage of development of world economic relations that is characterized of digitalization of economy, economic transformations cover a much wider range of types, namely: changing the relationship between financial and real sectors of the economy, between cash and non-cash circulation, between digital and physical business products. Analysing the dynamics of the relevant economic transformations in Ukraine, it can be noted that in our country in 2005-2016 more than 50% of value added was created in the service sector, which indicates the importance of the development of this industry to ensure sustainable economic growth in our country. It is also can be pointed out that the share of value added created in industry varies in the range of 20–30%. The smallest contribution to the formation of value added in Ukraine is provided by the agricultural sector – its share does not exceed 15%.

Clarification of modern approach to economic transformation identification and assessment creates a background to development of a unified and comprehensive methodology of its evaluation, forecasting and pointing out its relationships with other socio-economic indicators.

In this paper it is researched economic transformation from a new perspective that allow pointing out that in modern conditions to ensure sustainable economic development it is necessary to pay attention to a much wider range of issues and processes than earlier, including spatial distribution (urbanization, settlement structure, etc.), demographic movement, changes in sectoral structure, improving infrastructure and superstructures, etc., which should accompany the increase in productivity caused by structural changes. Thus, it can be concluded that the economic transformations at the current stage of economic development are considered much broader than structural changes.